

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/3 2025

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

Tursunov H.H. Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishda tashkiliy-metodik muammo sifatida

Aralova I. M. Nutq kamchiligiga ega bolalarni tafakkurini korrektsiyalashda reflektiv yondashish

Ikramova D. F. Duduqlanishni bartaraf etishga qaratilgan zamonaviy yondoshuvlar

Egamberdiyeva Sh.A. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qishga o'rgatishning pedagogik konsepsiyasini o'ziga xos xususiyatlari

Sattorova M.A., Xonqulova Z. Inklyuziv ta'lim barcha bolalar ijtimoiylashuvining muhim shakli

Xosilova Z.B., Azizxonova R.N. Rang ajrata olmaslik yoki daltonizm

Tleumuratova N.M. Maktab ta'limida analitik fikrlashni rivojlantirish (Ijtimoiy fanlar misolida)

Бурнашева А.Д. Методы повышения мотивации молодежи к получению квалификационного образования

Axrorova M. N. Innovative assessment techniques for evaluating speaking and writing skills

Murodov M.Y Gender tenglik g'oyasini tadbiq etishning psixologik jihatlar

Ziyaudinov M.M Malumotlar bazasi fani uchun maxsus o'quv dasturiy ta'minotini takomillashtirishning nazariy asoslari

Axmedova F.J Artur Konan Doyle detektiv asarlarida gender diskursi, pragmatik va kognitiv tahlil ("Bohemiya'dagi janjal" asari misolida)

Пўлатова М Технология дарсларини интерфаол усулда ташкил этиш механизмларини такомиллаштириш

Mirzasoliyev J. M Oiladagi nizoli vaziyatlarda ijtimoiy muhitning ta'siri

Xurramov E.E Integrativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning professional kompetensiyalarini shakllantirish

Barnoyeva N.Y Authenticity in Language Learning: The Role of Corpus Linguistics and CLIL in TEFL

Xamidova F Sh Reflektiv yondashuv asosida talabalarning mediya faoliyatini baholash masalalar

Shadiyeva N. Sh Geografiya ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish o'rni va ahamiyati

Рахмонова Х Замонавий ўзбек насида туш мотивининг ифодаланиши (Хуршид Дўстмухаммад киссалари мисолида)

Жураев Ш. М Структурно-организационная модель процесса развития рефлексивной позитивности у будущих учителей

Matupayeva Sh. Z Inklyuziv ta'limni tashkil etishning tashkiliy-metodik aspektlari

Jo'rayeva Z. M Tabiiy fanlarni o'qitishda steam texnologiyasidan foydalanishning afzalliklari

Shadiyeva N. Sh Fazliddinova K. M Geografiya ta'limida yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va qo'llash metodikasini takomillashtirish

Buriyeva M. Sh Code-Switching and Related Linguistic Phenomena: A Cross-Cultural Perspective

Anorboyev B. D Fanlararo yondashuv asosida ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ХӘМ СПОРТ

The study underscores that code-switching and related phenomena are not linguistic anomalies but adaptive strategies in multilingual environments. For linguistic theory, they challenge monolingual biases and call for models that account for fluidity in language use. In education, recognizing CS as a resource rather than a deficit can enhance bilingual pedagogy, particularly in immigrant or postcolonial settings. Language policy, meanwhile, must balance preservation efforts with the realities of linguistic hybridity. Future research could explore quantitative patterns of CS using corpus linguistics or investigate its cognitive underpinnings through psycholinguistic experiments. Cross-linguistic comparisons involving understudied language pairs, such as indigenous languages in contact with colonial languages, would further enrich the field.

Conclusion

Code-switching, alongside code-mixing, borrowing, and diglossia, exemplifies the richness of human linguistic behavior in multilingual contexts. Far from being chaotic, these phenomena are systematic and purposeful, reflecting the interplay of structure, function, and culture. As globalization intensifies language contact, understanding these practices becomes essential for fostering inclusive communication and preserving linguistic diversity.

References

1. Bentahila, A., & Davies, E. E. (1983). The syntax of Arabic-French code-switching. *Lingua*, 59(4), 301-330.
2. Ferguson, C. A. (1959). Diglossia. *Word*, 15(2), 325-340.
3. Fierman, W. (2009). Language vitality and paths to revitalization in Uzbekistan. *Central Asian Survey*, 28(3), 231-247.
4. Gumperz, J. J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Myers-Scotton, C. (1993). *Social Motivations for Codeswitching*. Oxford: Clarendon Press.
6. Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español. *Linguistics*, 18(7-8), 581-618.
7. Zentella, A. C. (1997). *Growing Up Bilingual*. Malden, MA: Blackwell.

Fanlararo yondashuv asosida ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi

Anorboyev Bekmurod Dilmurod o'g'li CHDPU o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: sog'lom, barkamol, intellectual, milliy, qadriyatlar, yuksak, kasb, mutaxassis, muhim.

Ключевые слова: здоровый, гармоничный, интеллектуальный, национальный, ценности, высокий, профессия, специалист, важный.

Keywords: healthy, harmonious, intellectual, national, values, high, profession, specialist, important.

Резюме

Maqolada fanlararo yondashuv asosida ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash metodikasi haqida qisqacha mazmuni yoritib berilgan.

Резюме

В статье кратко рассматривается методика воспитания духовно-нравственных ценностей в образовательном процессе на основе междисциплинарного подхода.

Summary

The article briefly discusses the methodology for educating spiritual and moral values in the educational process based on an interdisciplinary approach.

Mamlakatimizda Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarning o'z ijodiy va intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish, zamon talablariga javob beradigan mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlarni yaratish bo'yicha maqsadli yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jamiyat taraqqiyotini ilm-fan rivojisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki ilm-fan ishlab chiqarish, uning moddiy asosini yaratish, texnologik rivojlantirish va eng asosiysi-kadrlar bilan ta'minlash vazifalarini o'z zimmasiga oladi. Mamlakatimiz iqtisodiy salohiyatini yuksaltirishda muhim ahamiyatga ega ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlarini amaliyotga keng joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, muxtaram birinchi Prezidentimiz I.A. Karimov ta'kidlaganidek "Bugungi kunda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni umumlashtirgan holda zamonaviy bilim, intellektual salohiyat va ilg'or texnologiyalarga ega kishilargina rivojlanishda o'z oldiga qo'ygan strategik maqsadlarga erisha oladi. Har qanday mamlakatning jahon bozorida raqobatbardoshligi nafaqat tabiiy resurslarning mavjudligi, balki birinchi navbatda, zamonaviy muntazam yangilanib turgan texnologiyalarni o'zlashtirishga qodir, yuksak bilim va intizomli ishchi kuchini muntazam tayyorlashga bog'liq". Ta'lim jarayonida yoshlarga taqdim etilayotgan bunday imkoniyatlar ertamiz egalari bo'lgan yosh avlodning o'z salohiyatini to'la namoyon etishi, o'zi tanlagan kasb bo'yicha o'qishi, ishlashi, hayotda o'z o'rnini topib olishi va jamiyat ravnaqiga munosib hissa qo'shadigan mutaxassislar bo'lib etishishi uchun mustahkam poydevor yaratadi. Shuni nazarda tutib Samarqand davlat arxitektura-qurilish instituti jamoasi ham Oliy ta'lim fan va innovatsiyalar vazirligi buyruqlari hamda yo'riqnomalarida ko'rsatilgan me'yoriy tartiblardan kelib chiqib kadrlar tayyorlash vazifasini o'z faoliyatining bosh mezonini qilib belgilagan. Bu dolzarb masalani amalga oshirishda ilmiy tadqiqotlar olib borish muhim o'rin tutadi. Chunki, bu ilmiy tadqiqotlar yosh mutaxassislarda sinchkovlik, yangilik izlash hissiyotlarini shakllantiradi hamda institut ilmiy salohiyatini oshiradi. Institutimiz arxitektura va qurilish sohalari uchun zamon talablari darajasida yuqori malaka va ilmiy salohiyatga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'ygan. Kundan kunga rivojlanib borayotgan ilm-fan yo'nalishlari yutuqlaridan oqilona foydalanish, bu sohada aniq yo'nalishlarga ixtisoslashgan malakali mutaxassislarni tayyorlash mamlakat obodligi, xalq farovonligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Institutda ta'lim jarayonlari amaldagi dasturlar va zamonaviy uslubiy texnologiyalar yordamida nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirgan holda 4 amalga oshirilmoqda. Shuningdek, talabalar ishtirokida yirik korxona va tashkilotlarning muammolari echimiga qaratilgan bitiruv malakaviy ishlar, magistrlik dissertatsiyalari ko'rinishida ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Ilgarigi yillarga nisbatan institut miqyosida yosh olimlar va iqtidorli talabalar ilmiy – tadqiqot ishlarida faol ishtirok etishib, ularning soni joriy yilda 756 nafarni tashkil etdi. Bugungi kunda institutda 2 nafar talaba Beruniy nomli Davlat stipendiyasi, 5 nafar talaba T.Sh.Shirinqulov stipendiyasi, 4 nafar talaba R.R.Abdurasulov nomidagi stipendiyasi sovrindoridirlar. Iqtidorli talabalarimiz hozirgi kunda ingliz, fransuz va nemis tillarini mukammal o'rganmoqdalar. Talabalarimiz internet tizimiga ulangan kompyuter sinflari orqali o'zlari ta'lim olayotgan yo'nalishlar halqaro ilmiy izlanish ishlarida ham faol qatnashib kelmoqdalar. Yosh olimlar va talabalarning «Ta'lim, fan va ishlab chiqarishda intellektual salohiyatli yoshlarning o'rnini» mavzusidagi respublika ilmiyamaliy konferensiyasi yoshlarimiz intilishlarini qo'llab-quvvatlash doirasida o'tkazilayotgan tadbir bo'lib, uning asosiy maqsadi iqtidorli va qobiliyatli yoshlarni ilmiy

tadqiqot ishlariga yo'naltirish, yoshlar o'rtasida o'zaro ilmiy-ijodiy hamkorlik muhitini, do'stlik aloqalarini rivojlantirish, o'zaro fikr-mulohaza va tajriba almashishlari uchun sharoit yaratib berish, yoshlarni fan-texnika taraqqiyoti yo'lida birlashtirish hamda yosh olimlarning ilmiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishdan iboratdir. Samarqand davlat arxitektura-qurilish institutida bo'lib o'tayotgan «Ta'lim, fan va ishlab chiqarishda intellektual salohiyatli yoshlarning o'rni» shiori bilan yosh olimlar, magistrant va talabalarning an'anaviy XII ilmiy-amaliy konferensiyasida respublikamizning 25 ta oliy ta'lim muassasalaridan 400 dan ortiq yosh olimlar, katta ilmiy xodim izlanuvchilar hamda iqtidorli talabalar o'zlarining 300 dan ortiq maqolalari bilan ishtirok etmoqda. Ularning ilmiy-tadqiqot ishlari sho'ba yig'ilishlarida muhokama qilinadi va ular asosida tegishli taklif-tavsiyalar ishlab chiqiladi. Mazkur konferensiyaning 4 qismidan iborat materiallar to'plami chop etildi va ushbu to'plamlarda mamlakatimiz iqtisodiyot sohalarining ustuvor yo'nalishlarida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar natijalarini yorituvchi maqola va tezislarni mujassamlashtirgan. O'ylaymanki, anjumanda berilgan taklif va tavsiyalar respublikamizda mazkur sohalarini rivojlantirishda hamda iqtidorli yoshlarni ilm-fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Men, konferensiya ishiga, Sizlarga omad va ilmiy izlanishlaringizga rivoj tilayman, kelajakda ilm fan sohasida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritishingizga ishonaman.

Tashkilotchilik - bu birinchidan, boshqaruvning tarkibiy qismi bo'lib, uning mohiyati tizimning alohida elementlari harakatlarini muvofiqlashtirish, uning qismlarining amal qilishida o'zaro ta'sirga erishishdan iborat; ikkinchidan, muayyan tuzilma doirasida birgalikda faoliyatni amalga oshirish uchun shaxslar birlashishining shaklidir.

Ta'lim jarayonini tashkil etish - bu birinchidan, ta'lim muassasasi va dasturlarini shakllantirish hamda ularni turli ta'lim ehtiyojlarini ta'minlaydigan yagona tizimga rasmiylashtirish bo'yicha maqsadga muvofiq faoliyatdir; ikkinchidan, ta'limning tarkibiy tuzilishi, shuningdek uning muassasalarini boshqarish va ularning faoliyatini moliyalashtirish tizimi, jamiyatning boshqa tarkibiy bo'linmalari bilan o'zaro ta'sirining xarakteri, mehnatning taqsimlanishidir.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, rivojlangan oliy pedagogik ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning tashkilotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari hamda ularning tashkilotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning amaliyotdagi holati hozirgi kundagi dolzarb vazifalardan biridir. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash nuqtai nazaridan kompetensiya - oliy ta'lim tizimida o'qitish jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan va kasbiy tayyorgarlikka qo'yiladigan ijtimoiy talablar (me'yorlar) dan o'zib ketishdir. Tahlillar asosida tadqiqot ob'ekti bilan bog'liqlikda "*kompetensiya*" va "*kompetentlik*" ni quyidagi ta'rif shakllantirildi: kompetensiya - mehnat bozori sharoitidagi o'zgarishlar va innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorgarlikni o'zida ifodalaydi. Amaliy-sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni o'qitishga doir tashkilotchilik vazifalarini hal etishga qobiliyatlilikdir; kompetentlik - noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan holatlarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalikdir.

Tashkilotchilik kompetensiyasi - bu bo'lajak o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatida bilim, ko'nikmalar va tashkilotchilik harakatlarini bajarish usullarini safarbar qilish qobiliyatidir.

Tashkilotchilik qobiliyati - pedagog tomonidan ta'limiy va tarbiyaviy jarayonlarni ilmiy-nazariy, metodik va hissiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishini anglatuvchi sifatdir.

Педагогикадаги гуманистик йўналишнинг назарий асосларини узоқ ўтмишнинг буюк мутафаккирларидан бошлаб кузатишимиз мумкин. Бу қарашлар ва фикрларда ҳам профессионал ва ўз соҳасини яхши билувчи ташкilotчилик қобилиятига эга бўлган ўқитувчилар ҳақида бир қанча ижобий фикрлар юритилган. Юнон файласуфи Сократ профессионал ўқитувчиларни “фикр акушерлари” деб ҳисоблаган, у талабаларни суҳбатдошлар деб атаган ва у ўрганиш мақсадини “тайёр” шаклда узатиладиган билим сифатида эмас, балки акс эттириш натижасида пайдо бўладиган маънолар сифатида кўрган.

Ўқувчиларни бошқариш уларнинг диққатини сафарбар қилишни, ҳаракат фаолиятига тайёрлашни, машқларнинг айрим турларини ишлаб чиқишни, жисмоний фаолиятнинг андозасини таъминлайди. Ўқитувчи ўз хулқ-атворини диққатни оқилона тақсимлаш, ўқувчилар билан мулоқот қилишнинг мос оҳангини танлаш ва ўз ҳаракатларини назорат қилиш зарурати асосида куради. Ўқувчиларнинг мустақил фаолиятини ижобий ташкил этиш ўқитувчи тажрибасининг типик белгисидир. Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларининг ташкilotчилик компетенциясини ривожлантиришга субъектив ёндашишнинг эҳтимоллиги диққатни қаратадиган даражада юқори. Шу сабабли тадқиқот ишимизда педагогик ташкilotчилик компетенциясини ривожлантиришнинг объектив ва субъектив сабабларини ажратиб кўрсатишга ҳаракат қилдик.

ADABIYOTLAR

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. - Т.: Ўзбекистон, 2017. - 488 б.
2. Павлова, Л.Н. Управленческая компетенция педагога / Л.Н. Павлова // Профессиональное образование. Столица. – 2013. – №2 – С. 30-31.
3. Виноградов, С.А. Развитие управленческой компетентности руководителя учреждения физкультурного образования: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Виноградов Станислав Александрович. – Челябинск, 2013. – 24 с.
4. Фефелова, В.Н. Формирование управленческой компетентности специалиста по рекреации и туризму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Фефелова Вера Николаевна. – Москва, 2010. – 187 с.

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ХӘМ СПОРТ

BASLANG'ISH TAYARLIQ BASQISHIDA AKADEMIK ESKEK ESIWSHILERDIN TEN SALMAQLILIQ TIN ORNI HAM KOORDINACIYALIQ QABILETIN RAWAJLANDIRIW METODIKASI

Utegenov J.J.

pedagogika ilimleri filosofsiya doktori (PhD)

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

“Dene tárbiyası teoriyası hám metodikası” kafedrası aǵa oqıtıwshısı

Otarbaeva G.S.

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti 2-basqış magistrantı